

Δρ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

31 Οκτωβρίου 1881

Ημέρα απελευθέρωσης
της γενέτειρας του Ρήγα
μετά 450 χρόνια σκλαβιάς

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ
ΦΕΡΩΝ-ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΥ-ΡΗΓΑ

ΑΘΗΝΑ 2025

31 Οκτωβρίου 1881

Ημέρα απελευθέρωσης
της γενέτειρας του Ρήγα
μετά 450 χρόνια σκλαβιάς

31 Οκτωβρίου 1881:
Ημέρα απελευθέρωσης της γενέτειρας του Ρήγα
μετά 450 χρόνια σκλαβιάς

ISBN: 978-960-6733-36-9

Δρ. Δημήτριος Απ. Καραμπερόπουλος
Ιστορικός της Ιατρικής
Πρόεδρος Επιστημονικής Εταιρείας
Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα
www.karaberopoulos.gr

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ
ΦΕΡΩΝ-ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΥ-ΡΗΓΑ

Μιλτιάδου 3, 14562 Κηφισιά
Τηλ. 2108011066, 6944304968

www.rhigassociety.gr

Ηλεκτρονική διεύθυνση: karamber@otenet.gr

Δρ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

31 Οκτωβρίου 1881
Ημέρα απελευθέρωσης
της γενέτειρας του Ρήγα
μετά 450 χρόνια σκλαβιάς

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ
ΦΕΡΩΝ-ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΥ-ΡΗΓΑ

ΑΘΗΝΑ 2025

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Καθιέρωση του εορτασμού.....	9
Στα βήματα του Ρήγα	10
Ιστορική Αναδρομή.....	12
Ο Ρήγας για το σκλαβωμένο Βελεστίνο	13
Ο Ρήγας και η Τουρκοκρατία	15
Ο πόθος των Θεσσαλών για λευτεριά	17
Η απελευθέρωση του Βελεστίου	21
Τιμή στους πραγματικούς ελευθερωτές της Θεσσαλίας.....	23
Βοηθήματα	24
Φωτογραφικό παράρτημα.....	27

Καθιέρωση του εορτασμού

Η απελευθέρωση του Βελεστίνου, της γενέτειρας του πατέρα της Επανάστασης του 1821, του Ρήγα, και την ενσωμάτωσή του στην Μητέρα Ελλάδα, μετά 450 σκλαβιάς υπό τον αλλόθρησκο δυνάστη, συνέβη στις 31 Οκτωβρίου 1881, όταν τότε εισήλθαν οι Έλληνες στρατιώτες και υψώθηκε η ελληνική σημαία.

Το σημαντικό αυτό ιστορικό γεγονός τιμήθηκε για πρώτη φορά με την διοργάνωση σχετικής εκδήλωσης στις 31 Οκτωβρίου 2025 από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα και τον Ορθόδοξο Χριστιανικό Σύλλογο «Άγιος Γεδεών» Βελεστίνου, στην αίθουσα του οποίου πραγματοποιήθηκε η επετειακή εκδήλωση¹.

Την εκδήλωση τίμησε ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Δημητριάδος και Αλμυρού κ. Ιγνάτιος με εκπρόσωπό του, η Βελεστινιώτισα βουλευτής και πρ. υπουργός κυρία Ζέττα Μακρή, η οποία απηύθυνε θερμό χαιρετισμό. Χαιρετισμό έστειλαν ο υφυπουργός Εσωτερικών Μακεδονίας-Θράκης κ. Κων. Γκιουλέκας και ο πρόεδρος της Ισραηλτικής Κοινότητας Βόλου κ. Μαρσέλ Σολομόν. Τίμησαν την εκδήλωση με την παρουσία τους ο εκπρόσωπος του Συλλόγου Μικρασιωτών και Ποντίων Βελεστίνου κ. Γ. Νέμτσας, ο Διευθυντής του Γυμνασίου Βελεστίνου κ. Βασίλειος Χατζηθεοδώρου, η διευθύντρια της Ελληνογαλλικής Σχολής «Άγιος Ιωσήφ» Βόλου κ. Σοφία Τσαρδακά,

1. Αναφορά στο ιστορικό γεγονός της απελευθέρωσης του Βελεστίνου στις 31 Οκτωβρίου 1881 έχει γίνει από την Νίτσα Κολιού στα βιβλία της, «Τα Βελεστινιώτικα», που έχουμε εκδώσει, στο «Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα του Βόλου», όπως επίσης και ο συμπατριώτης μας Παναγιώτης Τσακούμης το 2001 στην εφημερίδα του Βόλου «Θεσσαλία».

ο Εφέτης κ. Δημ. Τίτσιας και αρκετοί φίλοι μας. Η εκδήλωση μαγνητοσκοπήθηκε από το Κανάλι «Λαός της Μαγνησίας», ενώ σχετικές αναφορές έγιναν από τον διαδικτυακό τόπο «Μουσικό Βαγόني».

Συγκινητική ήταν η επιμνημόσυνη δέηση, που εψάλη στην αρχή της εκδήλωσης από τους ιερείς π. Θεόδωρο Παπασακελαρίου, εκπρόσωπο του Σεβ. Μητροπολίτη Δημητριάδος και Αλμυρού κ. Ιγνατίου, π. Αθανάσιο Συρταδιώτη και π. Γεώργιο Αλεξίου, υπέρ των μαρτύρων κατοίκων του Βελεστίου και όλης της Θεσσαλίας οι οποίοι, στα τόσα χρόνια σκλαβιάς με τις ταπεινώσεις, τους φόνους, την βαριά φορολογία, παρέμειναν ωστόσο μαρτυρικά στην πίστη τους και την ελληνικότητά τους. Διατήρησαν μέσα σε τραγικές συνθήκες που ζούσαν υπό το πέλμα του αλλόθρησκου δυνάστη, την ελληνικότητα του τόπου τους, της Θεσσαλίας.

Ο πρόεδρος του Συλλόγου «Άγιος Γεδεών» κ. Αντώνιος Φραγκούλης, διδάκτορας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με την διατριβή του για τις παιδαγωγικές ιδέες του Ρήγα, στον εισαγωγικό χαιρετισμό του τόνισε την σημασία της εκδήλωσης εορτασμού της επετείου της απελευθερώσεως από τον βαρύ ζυγό της πολύχρονης δουλείας, προσκαλώντας στο βήμα τον ομιλητή της εκδήλωσης, Δρ. Δημήτριο Καραμπερόπουλο.

Σημειώνεται ότι έναυσμα για την διοργάνωση της εκδήλωσης για την επέτειο απελευθερώσεως του Βελεστίου στις 31 Οκτωβρίου 1881 από τους Τούρκους, ύστερα από 450 χρόνια δουλείας, αποτέλεσε η αναφορά για το ιστορικό αυτό γεγονός στο πρόσφατο βιβλίο μας «Βελεστίνο, η γενέτειρα του Ρήγα. Συνοπτική ιστορική αναδρομή», έκδοση Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίου-Ρήγα, Αθήνα 2024, και η παρατήρησή μας ότι «Θα έπρεπε μάλλον να γιορτάζεται και αυτή η σημαντική επέτειος».

Στα βήματα του Ρήγα

Με την υπόμνηση σημαντικών ιστορικών γεγονότων και προσώπων, ο Ρήγας Βελεστινλής ενίσχυε των σκλαβωμένων την ιστορική συνείδηση, την αυτογνωσία τους. Ιδιαίτερα με τα τόσα ιστορικά στοι-

χειά που ανέγραψε στην δωδεκάφυλλη *Χάρτα* του, την οποία επανεκδώσαμε σε μια αυθεντική για πρώτη φορά μετά διακόσια χρόνια από την πρώτη έκδοσή της το 1797 με ευρετήριο και καινούργιες έρευνες για τα πρότυπά της και τους σημαντικούς συμβολισμούς της.

Τα διδάγματα αυτά του Ρήγα ακολουθούμε από το 1986, που αρχίσαμε με την διοργάνωση των Διεθνών Συνεδρίων «Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας»: Τιμήσαμε τους Βελεστινιώτες πολεμιστές του Έπους του 1940-41 και αναδείξαμε τα 16 παλληκάρια του Βελεστίνου, που με το αίμα τους πότισαν τα χώματα των μαχών εκείνων των ημερών, και πριν λίγες ημέρες τα ονόματά τους ακούστηκαν στο προσκλητήριο στο Ηρώο του Βελεστίνου κατά την επέτειο της εθνικής εορτής της 28ης Οκτωβρίου.

Για τις μόνες νικηφόρες μάχες στον άτυχο Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, τις μάχες του Βελεστίνου, με τον συνταγματάρχη Κωνσταντίνο Σμολένσκη, στήσαμε το 1991 το σχετικό μνημείο στην ονομαζόμενη πλέον πλατεία Σμολένσκη Βελεστίνου.

Αναδείξαμε την σύγκληση, εδώ στο Βελεστίνο προς τιμήν του Ρήγα, της «Βουλής Θετταλομαγνησίας» από τους επαναστάτες του Πηλίου, της Μαγνησίας, τον Μάιο του 1821, τότε που ήθελαν να συστήσουν σύμφωνα με τις διδαχές του Ρήγα τον Πολιτικό Οργανισμό της επαναστατημένης αυτής περιοχής, όπως αντίστοιχα έγινε στην Πελοπόννησο και την Στερεά Ελλάδα. Στήσαμε το Μνημείο της «Βουλής Θετταλομαγνησίας» και συγχαίρουμε τον δήμαρχο κ. Νασικά για την αποκατάσταση πλέον του καταστραφέντος πρώτου Μνημείου. Τότε, τον Μάιο του 1821 καταστράφηκε το Βελεστίνο από τα τούρκικα στρατεύματα του Ομέρ Βρυώνη, που κατέφθασαν από την Λάρισα. Τότε καταστράφηκε ο ναός του Αγίου Αθανασίου, που γράφει ο Ρήγας, και οι μετέπειτα νέοι κάτοικοι μετά σαράντα πέντε χρόνια, το 1865, ανεγείρουν νέα εκκλησία αφιερωμένη στην Παναγία. Επίσης, τότε το 1821 θα καταστράφηκε και ο ναός της Αγίας Παρασκευής, που σημειώνει ο Ρήγας, στον χώρο όπου τώρα είναι ο ναός των αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, ο οποίος και ανεγέρθηκε λίγα χρόνια μετά την απελευθέρωση, όπως βλέπουμε στις σχετικές εικόνες.

Τιμούμε σήμερα, 31 Οκτωβρίου 2025, για πρώτη ίσως φορά από

όσο γνωρίζουμε, εδώ στο Βελεστίνο το σημαντικό αυτό γεγονός της ιστορίας του τόπου μας, την μετάβαση από την τεσσεράμιση αιώνων σκλαβιά στην ελευθερία και την ένταξη της γενέτειρας του πατέρα την επανάσταση του 1821, του Ρήγα, στην Μητέρα Ελλάδα. Ήταν ημέρα Σάββατο μεσημέρι 31 Οκτωβρίου 1881 όταν εισήλθαν οι Έλληνες στρατιώτες στο Βελεστίνο και υψώθηκε η ελληνική σημαία.

Αναφορά στο ιστορικό αυτό γεγονός έχει κάνει η Νίτσα Κολιού στο βιβλίο της που εκδώσαμε «Τα Βελεστινιώτικα» και στο «Τυποφωτο-γραφικό πανόραμα του Βόλου», όπως επίσης και ο συμπατριώτης μας Παναγιώτης Τσακούμης το 2001 στην εφημερίδα του Βόλου «Θεσσαλία».

Με αισθήματα συγκίνησης διοργανώνουμε την σημερινή εκδήλωση για το ιστορικό γεγονός της απελευθέρωσης του Βελεστίνου, της γενέτειρας του Ρήγα, από την σκλαβιά των 450 χρόνια υπό τον αλλόθρησκο δυνάστη, εδώ στον φιλόξενο πνευματικό χώρο του Συλλόγου «Άγιος Γεδεών». Συγχαίρουμε για την αποδοχή της πρότασης εορτασμού και συγχρόνως να επιδοκιμάσουμε την προσθήκη στην εκδήλωση της Επιμνημόσυνης Δέησης υπέρ των μαρτύρων κατοίκων της Θεσσαλίας των 450 χρόνων σκλαβιάς, που υπέμεναν τα μαρτύρια και παρέμειναν πιστοί στην πίστη τους και την ελληνικότητά τους.

Ιστορική Αναδρομή

Το Βελεστίνο καταλήφθηκε το 1423 από τα στρατεύματα του στρατηγού του σουλτάνου Ταρουχάν μπέη, την χρονιά εκείνη που κατέλαβε και όλη τη Θεσσαλία. Παρέμεινε στη σκλαβιά το Βελεστίνο συνολικά 458 χρόνια έως το 1881, 15 συνολικά γενιές έζησαν υπό την σπάθη του τούρκου και με τον διακαή πόθο, το όνειρο της λευτεριάς.

Οι κατακτητές κατοίκησαν στα πλούσια πεδινά μέρη της Θεσσαλίας, καθώς και στο Βελεστίνο, το οποίο ονόμασαν «Γενιτσάρ, ή Γενιχισάρ», όπως διακρίνεται στους χάρτες. Οι χριστιανοί αντίστοιχα κατοίκησαν στο βορειοδυτικό τμήμα, το ονομαζόμενο Βαρούσι. I-

διαίτερα παρίστανται στην Επιπεδογραφία του Βελεστίνου του Ρήγα τα δύο χαρακτηριστικά νεκροταφεία, το τούρκικο στο νοτιοανατολικό άκρο και το χριστιανικό στο βορειοδυτικό άκρο του Βελεστίνου, το οποίο και σήμερα εκεί βρίσκεται.

Οι τρεις μιναρέδες αποτελούσαν την σφραγίδα της ξενικής κυριαρχίας, που διακρίνονται στην λεπτομέρεια της γκραβούρας του Βελεστίνου του 1806 του Sim. Pomardi. Και ιδιαίτερα οι δύο μιναρέδες στις γκραβούρες για την Υπέρεια Κρήνη των Pomardi και Dodwell και ο τρίτος μιναρές στον Ταμπάχανα.

Ας αναφέρουμε ότι από το Βελεστίνο πέρασε το 1668 ο τούρκος περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπί, ο οποίος αναφέρει λίγα στοιχεία, όπως ότι ο καζάς του Βελεστίνου είχε βοϊβόδα και αναπληρωτή τον κεχαγιά των σπαχίδων, τον αρχηγό των γενιτσάρων και αγορανόμο. Και ότι έχει όπως γράφει «μεγάλη ανοιχτωσιά με καλόν αέρα όπου κυλάνε ζωογόνα νερά»².

Στα Πρακτικά των οκτώ διεθνών Συνεδρίων μας από το 1986, που είναι επί πλέον αναρτημένα στην Ιστοσελίδα της Επιστημονικής μας Εταιρείας www.rhigassociety.gr, έχουν δημοσιευθεί σχετικές εργασίες για τους περιηγητές που πέρασαν από το Βελεστίνο, και μπορεί κανείς να ανατρέξει.

Ο Ρήγας για το σκλαβωμένο Βελεστίνο

Για την τραγική ζωή των σκλαβωμένων Ελλήνων του Βελεστίνου χαρακτηριστικά είναι τα όσα γράφει σε έργα του ο Ρήγας, όπου διεκτραγωδεί την φριχτή κατάστασή τους. Πρώτη αναφορά κάνει ο Ρήγας στο βιβλίο του *Φυσικής Απάνθισμα*³, όπου μνημονεύει μια κα-

2. Θεόδωρος Παλιούγκας, *Η Θεσσαλία στο Οδοιπορικό του περιηγητή Εβλιγιά Τσελεμπί (1668). Εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια*, Λαογραφικό Ιστορικό Μουσείο Λάρισας, Λάρισα 2001, σ. 56.

3. Ρήγα Βελεστινλή, *Φυσικής απάνθισμα*, Βιέννη 1790, δ' αναστατική επανέκδοση Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, επιμ. Δημ. Καραμπερόπουλου, Αθήνα 2006, σ. 106.

τάσταση που βίωναν οι συμπατριώτες του από του τούρκους κατακτητές. Υποχρέωναν τους χριστιανούς του Βελεστίνου να ξεθάβουν «τα νεωστί θαμμένα σώματα, και να τα καύσουν, λέγοντες πως είναι βρυκολάκοι, και δεν αφήνουν τα σύννεφα να βρέξουν, και άλλαις παρόμοιαις μωρολογίαις». Ωστόσο, συμπληρώνει τον τρόπο αντίστασης σ' αυτήν την προσταγή των κατακτητών, «Οι χριστιανοί όμως απέφυγαν το κάψιμο των συγγενών τους, εφευρόντες μίαν μέθοδον εις το να αναλύουν εύκολα τους νεκρούς των. Τους πλένουν προ της ταφής με νερόν ασβέστου ασβέστης, άλλοι δε τους χύνουν εις το στόμα, και εις σαράντα ημέρας αναλύουν». Έμμεσα μας δείχνει ο Ρήγας την τακτική των χριστιανών κατοίκων του Βελεστίνου να βρίσκουν τρόπους να παραμένουν στερεοί στις δοξασίες τους και να μην υποκύπτουν στις παρεμβάσεις της οθωμανικής εξουσίας.

Επίσης, στον *Νέον Ανάχαρσι*⁴ ο Ρήγας διεκτραγωδεί την τραγική κατάσταση των χριστιανών κατοίκων του Βελεστίνου από τους Τούρκους. Χαρακτηριστικά γράφει: «Οι συχνοί άδικοι φόνοι κατά των χριστιανών, οπού γίνονται την σήμερον εδώ ήθελον ερημώσει εξ ολοκλήρου αυτήν την πόλιν αν αι φυσικαί χάριτές της δεν ήθελον τους αναγκάζει να υπομένουν όλα, δια ν' αφήσωσι κán τα κόκκαλά των εκεί οπού ετάφησαν κι οι προπάτορές των». Είναι συγκινητική αυτή η παρατήρηση του Ρήγα για την αφοσίωση των ανθρώπων του Βελεστίνου στους νεκρούς γονείς τους, που τους έδινε την δύναμη να υπομένουν και την σκλαβιά.

Η μαρτυρία του Ρήγα για την σκληρή συμπεριφορά των Οθωμανών της γενέτειράς του, του Βελεστίνου, επιβεβαιώνεται και από τους περιηγητές⁵, όπως ο Ληκ, οι οποίοι τόνιζαν την αγριότητά τους. Επίσης, αυτήν την σκληρή συμπεριφορά των Οθωμανών του Βελεστίνου φαίνεται ότι συχνά ο Ρήγας θα την ανέφερε στις συζητήσεις

4. Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις*, Βιέννη 1797, αναστατική επανέκδοση Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, επιμέλεια, εισαγωγή, ευρετήριο Δημ. Καραμπερόπουλου, Αθήνα 2006, σ. 133.

5. Ενδεικτικά βλ. W. M. Leake, *Travels in North Greece 1801, 1805 and 1806*, Λονδίνο 1835, τόμ. IV, σελ. 437-438.

του, όπως συμπεραίνεται από το σύντροφό του Χριστόφορο Περραιβό⁶, ο οποίος σημειώνει χαρακτηριστικά, «Οσάκις συνέπιπτε λόγος περί τυραννίας των εν Θεσσαλία Οθωμανών, ο Ρήγας απέδιδε τα πρωτεία της βαρβαρότητας και αγριότητας εις τους κατοίκους της πατρίδος του Βελεστίνου».

Ο Ρήγας και η Τουρκοκρατία

Για την θλιβερή κατάσταση των σκλαβωμένων ο Ρήγας στην Επαναστατική Προκήρυξη⁷ διακηρύσσει ότι οι Έλληνες

- «Στενάζουν υπό την δυσφορωτάτην τυραννίαν του Οθωμανικού βδελυρωτάτου δεσποτισμού»,
- «κανένας, οποιασδήποτε τάξεως και θρησκείας, δεν είναι σύγουρος μήτε δια την ζωήν του, μήτε δια την τιμήν του, μήτε δια τα υποστατικά του»,
- «ο πλέον τίμιος πολίτης κινδυνεύει κάθε στιγμήν να γίνη ελεεινή θυσία της τυραννικής φαντασίας ή των αγρίων τοποτηρητών και αναξίων μεγιστάνων του Τυράννου».

Και συναισθηματικά αναφωνεί:

- «Ουρανέ! εσύ είσαι απροσωπόληπτος μάρτυς των τοιούτων κακουργημάτων»,
- «Ηλιε! Εσύ βλέπεις καθημερινώς τα τοιαύτα θηριώδη τολμήματα»,
- «Γη! Εσύ ποτίζεσαι αδιακόπως από τα ρείθρα των αθών αιμάτων»,
- Η κτίση «γογγά δια τους αδίκους ώδε εκχνομένους ρύακας των ανθρωπίνων αιμάτων».

6. Βλ. Χριστ. Περραιβού, *Σύντομος βιογραφία του αοιδήμου Ρήγα Φεραίου του Θεταλού*, εν Αθήναις 1860, επανέκδ. 1973, σελ. 7 υποσημ.

7. Ρήγα Βελεστινλή, *Τα Επαναστατικά. Επαναστατική Προκήρυξη, Τα Δίκαια του Ανθρώπου, Το Σύνταγμα, Ο Θούριος, Ύμνος Πατριωτικός*, έκδοση Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, επιμ. Δημ. Καραμπερόπουλου, Αθήνα 2005.

Ωστόσο, στην τρίχρωμη σημαία του, που περιγράφει στο Παράρτημα του Συντάγματός του, ο Ρήγας αναπαριστά την αποφασιστικότητα του στρατηγικού σχεδίου της επανάστασής του. Το κόκκινο σημαίνει την αυτεξουσιότητα του ελληνικού λαού. Το λευκό το δίκαιον της επανάστασεως κατά της Τυραννίας και το μαύρο την απόφαση των επαναστατών για τον υπέρ της Πατρίδος και Ελευθερίας θάνατον. Τονίζοντας το σύνθημα ή θα ελευθερωθούμε ή θα πεθάνουμε. Τότε ακούστηκε για πρώτη φορά το «Ελευθερία ή θάνατος».

Και στους παιάνες του διεκτραγωδεί την φρικτή κατάσταση των σκλαβωμένων Ελλήνων. Συγκεκριμένα στον *Θούριο*, στίχοι 1-6, αναφωνεί,

*«Ως πότε παλληκάρια, να ζούμε στα στενά,
μονάχοι, σαν λιοντάρια, στες ράχες, στα βουνά;
σπηλιές να κατοικούμεν, να βλέπωμεν κλαδιά,
να φεύγωμ' απ' τον κόσμο, για την πικρή σκλαβιά;
Να χάνωμεν αδέρφια, Πατρίδα και γονείς,
τους φίλους, τα παιδιά μας κι όλους τους συγγενείς;».*

Και στους στίχοι 9-20 παρατηρεί ο Ρήγας,
*«Τι σ' ωφελεί αν ζήσης και είσαι στη σκλαβιά;
Στοχάσου πώς σε ψένουν καθ' ώραν στη φωτιά.
Ανδρείοι καπετάνοι, παπάδες, λαϊκοί,
σκοτώθηκαν, κι' αγάδες, με άδικον σπαθί.
Κι αμέτρητ' άλλοι τόσοι, και Τούρκοι και Ρωμιοί,
ζωήν και πλούτον χάνουν, χωρίς καμμιά 'φορμή».*

Χαρακτηριστικά εν προκειμένω είναι και όσα γράφει ο Ανώνυμος ο Έλληνας στην «Ελληνική Νομαρχία»⁸ του το 1806, «Μύριοι είναι οι τρόποι με τους οποίους οι σκληροτράχηλοι Οθωμανοί δίδωσι θάνα-

8. Ανώνυμου του Έλληνα, *Ελληνική Νομαρχία, ήτοι λόγος περί ελευθερίας*, φιλολογική απομνημείωση, κείμενο-σχόλια-εισαγωγή Γ. Βαλέτας, μελετήματα Ν.Α. Βέης-Μ. Σιγούρος, τέταρτη έκδοση Αποσπερίτης, Αθήνα 1982, σ. 132.

τον εις τους αθώους Έλληνας, ο συχνότερος όμως είναι το κρέμασμα. Οι πλάτανες των Ιωαννίνων είναι αδιακόπως πεφορτωμένοι από σώματα νεκρά. Ο σκληρόκαρδος τύραννος Αλής πολλούς απεκεφάλισε με το πριόνι, άλλους έπνιξεν εις την λίμνην, άλλους εφόνευσε θέτοντας επάνω εις το στήθος των ανυπόφορα βάρη, άλλους έθαπεν ζωντανούς, πολλών συνέτριπεν τας χείρας, τους πόδας και έπειτα την κεφαλήν, πλήθος επαλούκωσε και από δύο Σουλιώτας οπού εφύλαττεν ως ενέχυρον, τον μεν ένα επρόσταξε κα τον έγδαραν ζωντανόν, τον δ' έτερον εσουβλίσαν και έπειτα έψησαν ζωντανόν».

Ας μνημονεύσουμε και μια μαρτυρία του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη⁹ για την σκληρή τακτική των κατακτητών, «...ήλθε ο Κεχαγιάμπεης με 2000 Τούρκους, με τα παλούκια...Ο Κεχαγιάς άρχισε να παλουκώνη τους Χριστιανούς δια να δώση φόβον εις τον κόσμον».

Ωστόσο, ο Ρήγας το 1797 συγκροτεί το στρατηγικό του σχέδιο για την επανάσταση των σκλαβωμένων για την αποτίναξη τόσων αιώνων ζυγού σκλαβιάς, και την απόκτηση της ελευθερίας. Τρία τα κύρια συνθήματά του, τα θεμέλια της επανάστασής του, τα οποία πρωτακούγονται στους σκλαβωμένους Έλληνες: Τώρα η επανάσταση, όλοι στην επανάσταση και με τις δικές μας δυνάμεις η επανάσταση.

Παρά την προδοσία και την επακόλουθη προσωρινή ανακοπή της επανάστασής του, τα βήματα του Ρήγα ακολούθησαν στη συνέχεια ο Ανώνυμος ο Έλληνας με την «Ελληνική Νομαρχία» το 1806, οι Φιλικοί το 1814 με την Φιλική Εταιρεία και οι αγωνιστές του 1821 και έτσι ήρθε τελικά η λευτεριά.

Ο πόθος των Θεσσαλών για λευτεριά

Όμως η γενέτειρα του Ρήγα παρέμεινε στην σκλαβιά, παρά την θυσία της το 1821 που καταστράφηκε από τα του τούρκικα στρατεύματα του Ομέρ Βρυώνη που έφθασε από την πλησιόχωρη Λάρι-

9. Θ. Κολοκοτρώνη, *Απομνημονεύματα, καταγραφή Γ. Τερτσέτη*, εισαγωγή-επιμέλεια, Τάσου Βουρνά, εκδόσεις Τ. Δρακόπουλους, Αθήνα 1964, σελ. 48.

σα κατά την επανάσταση στις 11 Μαΐου 1821, και τη Βουλή Θεσσαλομαγνησίας, πλήρωσε τον φόρο αίματος και καταστροφής. Τότε θα καταστράφηκαν οι δύο εκκλησίες που μνημονεύει ο Ρήγας. Η μία του Αγίου Αθανασίου, όπου μετά σαράντα χρόνια αργότερα, το 1865, οι νέοι χριστιανοί κάτοικοι ανέγειραν εκκλησία αφιερωμένη όμως στην Παναγία. Παρόμοια τότε καταστράφηκε και η εκκλησία της αγίας Παρασκευής, στον χώρο όπου μετά 60 χρόνια, μετά την απελευθέρωση του 1881 ανεγέρθηκε η εκκλησία των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης.

Ωστόσο, ο πόθος της λευτεριάς έκαιγε στις καρδιές των Θεσσαλών, έκαιγε και στις καρδιές των ελεύθερων Ελλήνων της μικρής εκτάσεως Ελλάδας, για προστασία των αλύτρωτων Ελλήνων και για υπεράσπιση των δικαίων του Ελληνισμού. Και μετά δύο δεκαετίες και πλέον από την σύσταση του μικρού ελλαδικού κράτους άναψε ο μεγάλος πόθος για την λευτεριά των Θεσσαλών, που βρίσκονταν στις γειτονικές τουρκοκρατούμενες επαρχίες. Ήταν αρχές του 1854, όταν ανταρτικές ομάδες εισβάλανε στην Θεσσαλία, εκεί που υπήρχαν ντόπιοι επαναστατικοί πυρήνες.

Με τον Φιλάρετο και τον Γριζάνο στο Πήλιο, και στη δυτική Θεσσαλία στην Καλαμπάκα με τον Χατζηπέτρο και τον Λεωτσάκο στεριώνουν για καλά την επανάσταση. Όμως οι μεγάλες δυνάμεις Αγγλία και Γαλλία με τον στόλο τους κατέφθασαν στον λιμάνι του Πειραιά απαιτώντας την παύση των επαναστατικών επιχειρήσεων. Η επανάσταση του 1854 στην Θεσσαλία δεν πνίγηκε από τον τούρκικο στρατό, σταμάτησε από τις επεμβάσεις των Αγγλο-Γάλλων. Χάθηκε και αυτή η επαναστατική προσπάθεια για την αποτίναξη της σκλαβιάς. Παρέμειναν οι Θεσσαλοί δέσμοι στις αυθαιρεσίες του αλλόθρησκου κατακτητή, στις βιαιοπραγίες επί πλέον των άτακτων σωμάτων που περιφέρονταν στην Θεσσαλία και χρησιμοποιούνταν για εκφοβισμό των Θεσσαλών. Αψευδείς μάρτυρες όλων αυτών αποτελούν οι σχετικές αναφορές του Έλληνα προξένου στη Λάρισα Παλαμήδη, που έχουν δημοσιευθεί.

Η τροπή αυτή των πραγμάτων, που απογοήτευσε τους Θεσσαλούς, έκανε τον ποιητή Βαλαωρίτη να αναφωνεί, «Πότε θα έρθει ο

καιρός, ο ήλιος ν' ανατείλει τόσο ζεστός και φλογερός που το βουνό να ανάψει και η έρημη Θεσσαλία να δει την νεκρανάσταση και να τη γιορτάσει».

Άλλες δυο δεκαετίες παρέμειναν οι Θεσσαλοί στη σκλαβιά, μέχρι που ένοπλες δυνάμεις με εντολή της ελληνικής κυβέρνησης έφθαναν στη Θεσσαλία στις αρχές του 1878, και συναντούσαν τους ντόπιους επαναστάτες. Για μια ακόμα φορά οι τύχες του Ελληνισμού μεταβιβάζονταν στους ώμους των υπόδουλων Ελλήνων. Την υποστήριξη των εθνικών δικαίων αναλάμβανε με τα όπλα ο επαναστατημένος λαός της Θεσσαλίας. Ήταν τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα στην ανατολική και δυτική Θεσσαλία.

Για τρεις μήνες οι επαναστάτες έδωσαν μάχες σε διάφορες περιοχές της Θεσσαλίας, στην Μακρυνίτσα, στην περιοχή του Αλμυρού. Στη δυτική Θεσσαλία έδωσαν τις σημαντικές μάχες της Σέκλιζας και της Ματαράγκας, με ήρωες τον Ισχόμαχο, τον Μπασδέκη, τον Τερτίπη, τον Λάιο και τόσους άλλους. Τότε έχουμε και το ψήφισμα της Επαναστατικής Επιτροπής της Επαρχίας Φερών¹⁰ με το οποίο απαιτούσαν την ένωση με την μητέρα Ελλάδα. Στο 8ο Συνέδριο μας «Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας» του 2023 ο Κώστας Σακαβάλας έκανε σχετική ανακοίνωση.

Και πάλι με την παρέμβαση των Άγγλων έχουμε παύση της επαναστατικής δράσης και υπόσχεση για την σχετική διευθέτηση στο Συνέδριο του Βερολίνου του 1878. Ωστόσο, οι επαναστατικές δράσεις τελικά έφεραν αποτέλεσμα. Πιέστηκε η ευρωπαϊκή διπλωματία για τα ελληνικά δίκαια, παρόλο που ο διπλωματικός αγώνας κράτησε τρία χρόνια μέχρι την παραχώρηση της Θεσσαλίας μαζί με την Άρτα στο ελληνικό κράτος,

Η προσάρτηση της Θεσσαλίας, η αποτίναξη της ξενικής κυριαρ-

10. Μνημονεύεται από τον Αυτόπτη Εθελοντή, *Ακριβής εξιστόριση γεγονότων των προς συμπλήρωσιν των σελίδων της Θεσσαλικής Επαναστάσεως του έτους 1878*, Κέρκυρα 1895, σ. 16-17. Πρβλ. Φιλίππου Ηλιού και Πόπη Πολέμη, *Ελληνική Βιβλιογραφία 1864-1900. Συνοπτική αναγραφή*, τ. Γ' 1891-1900, αρ. 1895.37, σ. 2913.

χίας και η ελευθερία της δεν ήταν χάρισμα, όπως υποδηλώνεται στις αποφάσεις του Συνεδρίου του Βερολίνου. Ήταν κατάκτηση των ανθρώπων της, των Ελλήνων Θεσσαλών με τους επαναστατικούς αγώνες τους. Ήταν η δικαίωση των πόθων τους στους τόσους αιώνες σκλαβιάς. Ήταν η μεγάλη προσφορά των Ελλήνων κατοίκων του κάμπου της Θεσσαλίας. Οι καμπίσοι αυτοί, οι Γκαραγκούνηδες, που έμεναν στα λασπόσιτά τους, καλλιεργώντας τη θεσσαλική γη, που υπέμεναν τις αλυσίδες της σκλαβιάς, την βαριά φορολογία, τους εξισλαμισμούς, τους κατατρεγμούς, τους αποκεφαλισμούς από τους Οθωμανούς κατακτητές. Οι καμπίσοι αυτοί ήταν πραγματικοί μάρτυρες του Ελληνισμού. Έτσι πρέπει να θεωρούνται οι καταφρονημένοι του κάμπου Γκαραγκούνηδες. Ήρωες να λογιάζονται. Παρέμειναν στη θεσσαλική γη. Διατήρησαν την ελληνική υπόσταση της Θεσσαλίας. Δεν έγιναν μειονότητα. Χωρίς την διαχρονική θυσία τους παραμένοντας στον κάμπο της Θεσσαλίας, χωρίς την πίστη στην ελληνικότητά τους, δεν θα ήταν δυνατόν να γίνει λόγος το 1881 για προσάρτηση της Θεσσαλίας στο ελληνικό κράτος του 1830. Ο λαός του κάμπου, οι Γκαραγκούνηδες έσωσαν τελικά την Θεσσαλία.

Μας θυμίζουν όλα αυτά τα όσα ο εθνεγέρτης Ρήγας τόνιζε το 1797 για τις θυσίες των συγχωριανών του που παρέμειναν στο Βελεστίνο, «Οι συχνοί άδικοι φόνοι κατά των χριστιανών, οπού γίνονται την σήμερον εδώ, ήθελον ερημώσει εξ ολοκλήρου αυτήν την πόλιν, αν δεν ήθελον τους αναγκάζει να υπομένουν όλα, δια ν' αφήσωσι καν τα κόκκαλά των εκεί οπού ετάφησαν και οι προπάτορές των».

Αυτό έπραξαν και όλοι οι Έλληνες του κάμπου της Θεσσαλίας, οι Γκαραγκούνηδες, οι οποίοι έμειναν στην πατρώα γη, με θυσίες, διατήρησαν την ελληνική εθνολογική σύστασή της, και ως τελικό δώρο έλαβαν την ελευθερία τους. Αν είχαν δελεαστεί από τις παροχές των μωαμεθανών κατακτητών, αν είχαν φύγει από τον κάμπο της Θεσσαλίας, τότε η αναλογία δεν θα ήταν 200.000 χριστιανοί και 20.000 μωαμεθανοί.

Έτσι το 1881 έχουμε την πρώτη προσάρτηση επαρχιών της οθωμανικής αυτοκρατορίας στο ελληνικό κράτος. Ήταν μια δοκιμασία για τη μελλοντική πραγμάτωση, μετά τρεις και πλέον δεκαετίες, και

των άλλων εθνικών στόχων της Ελλάδος. Γι' αυτό και δικαίως τιμάται το σημαντικό ιστορικό γεγονός της απελευθέρωσης της Θεσσαλίας μετά 450 σκλαβιάς και σήμερα ιδιαίτερα τιμάται η απελευθέρωση του Βελεστίνου.

Η απελευθέρωση του Βελεστίνου

Τονίζεται ότι σύμφωνα με την συνθήκη εκχώρησης της Θεσσαλίας, σταδιακά θα γίνονταν η παράδοση των νέων επαρχιών στην Ελλάδα. Και ίσως θα πρέπει να αναφερθεί και η «πιο ουσιαστική δέσμευση για το ελληνικό κράτος στο άρθρο 6, που δεν επέτρεπε την απαλλοτρίωση των μεγάλων τσιφλικιών της Θεσσαλίας, παρά μόνο με γενικό νόμο του κράτους που θα ίσχυε για ολόκληρη της επικράτεια... Ειδική παράγραφος επίσης απαγόρευε τον εξαναγκασμό των μεγαλοκτηματιών να πωλούν ή να εκχωρούν κτήματά τους στους καλλιεργητές της γης ή σε τρίτους», όπως γράφει ο Ευάγγελος Κωφός, «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους», τ. ΙΓ', σ. 364-365.

Είχαν προηγηθεί κατά τμήματα οι εκχωρήσεις με την παρουσία κάθε φορά εκπροσώπων των Μεγάλων Δυνάμεων, με την είσοδο του ελληνικού στρατού και την ανάρτηση της ελληνικής σημαίας μαζί με δοξολογίες και παραληρήματα χαράς: Πρώτα στην Άρτα 5 Ιουλίου 1881, μετά στις 8 Αυγούστου στον Δομοκό, 15 στα Φάρσαλα, 17 στον Αλμυρό, 18 στην Καρδίτσα, 23 Αυγούστου στα Τρίκαλα και 31 Αυγούστου 1881 στη Λάρισα.

Τέλος, παρέμεινε το έκτο και τελευταίο τμήμα, που αποτελούνταν από το Βελεστίνο και τον Βόλο. Στις 31 Οκτωβρίου 1881 εισέρχεται ο ελληνικός στρατός στο Βελεστίνο και στις 2 Νοεμβρίου 1881 στον Βόλο. Η ελληνική σημαία κυμάτιζε πλέον στις πόλεις και τα χωριά της Θεσσαλίας.

Για την σημαντική ημέρα της απελευθέρωσης του Βελεστίνου η εφημερίδα το «Εθνικόν Πνεύμα», 3 Νοεμβρίου 1881, δημοσίευσε το τηλεγράφημα του Γενικού Αρχηγού Σκαρλάτου Σούτσου, «Εκ Βελεστίνου, 1 Νοεμβρίου. Χθες 2 μ.μ. κατελήφθη το Βελεστίνο και τινά πέριξ χωρία. Δια την κατάληψιν Βώλου ουδέν εισέτι μοι ανε-

κοινώθη. Πιθανώς καταληφθήσεται αύριον». Γενικός αρχηγός Σ. Σούτσος».

Επίσης, η εφημερίδα «Νεολόγος» της Κωνσταντινουπόλεως (4 Νοεμβρίου 1881), δημοσίευε του ανταποκριτή της τις ειδήσεις, όπου μεταξύ των άλλων ανέφερε, «Ο Ελληνικός Στρατός, προελάσας εκ Γκερλί, όπου εσκήνωσεν ελθών εκ Λαρίσσης κατέλαβεν ήδη το διαμέρισμα Βελεστίνου και εισήλθε εις την πατρίδα του Ρήγα, ... Η του Βελεστίνου κατάληψις εγένετο την μεσημβριαν του Σαββάτου (31 Οκτωβρίου 1881)».

Ο Γεώργιος Σουρής στο μεγάλο ποίημά του «Στο Βόλο», που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «Μη χάνεσαι», 11 Νοεμβρίου 1881, για τις εκδηλώσεις απελευθέρωσης του Βόλου, 2 Νοεμβρίου 1881, αναφέρει μεταξύ των άλλων,

*«Και μια ανδρογυναίκα,
από του Ρήγα το χωριό, που έκανε για δέκα
με την σημαία των Φερών στο σιδερένιο χέρι
πετιέται μια και χάνεται ανάμεσα στ' ασκέρι
και βλέπω γύρω της παιδιά, γυναίκες, άνδρες, γέρους».*

Μια μικρή περιγραφή της ημέρας της ελευθερίας του Βελεστίνου έχουμε από τον ανταποκριτή της εφημερίδας «Μη Χάνεσαι», 15 Νοεμβρίου 1881, (Νίτσα Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα του Βόλου*, και *Τα Βελεστινώτικα*), ο οποίος σημειώνει ότι 30-35 είναι οι ελληνικές οικογένειες και οι υπόλοιποι είναι Οθωμανοί, οι οποίοι πριν από την προσάρτηση ήταν οκταπλάσιοι από τους Έλληνες. Ο ανταποκριτής χαρακτηριστικά αναγράφει, αποκαλώντας «Φεραίους» τους κατοίκους του Βελεστίνου, «Οι Φεραίοι μανθάνουσιν ότι ο στρατός της καταλήψεως θα διέλθη για του χωρίου των. Στήνουσιν αμέσως μίαν αφίδα εκ μύρτων και δαφνών. Οι ιερείς φορούσι την λευκήν στολήν των τίθενται προ της αφίδος, ψάλλοντες το «Αναστάσεως ημέρα». Καθ' ην στιγμήν ο στρατός φθάνει προ της αφίδος ίστανται βωβοί οι Φεραίοι, προσπαθούσι να κρατήσωσι την καρδίαν των προ του θεάματος τούτου. Δακρύουσι και ευθύς αμέσως βροντά κραυγή εις τον αέρα παρατεταμένη «Ζήτω η Ελευθε-

ρία», ήτις διακορπίζεται εις την πεδιάδα και πλήττει την ηρεμία της. Ορμάσι πλέον επί τους στρατιώτας, προσφέρουσι αυτοίς ό,τι έχουσι και φέρουσι άπαντας υπερδισχιλίους εις τας οικίας των. Εισί μεθυσμένοι εκ της χαράς και αντί άλλης πολυτελείας δεικνύουσι τοις οπλίταις το οικόπεδο του Ρήγα των».

Αρχίζει, πλέον, η νεότερη ιστορία του Βελεστίνου. Ήδη εγκαθίστανται πολλές οικογένειες από τα γύρω χωριά και αυξάνεται ο πληθυσμός του. Μάλιστα, εκείνη την εποχή εγκαταστάθηκε και η οικογένεια του παππού μου Σταύρου Τρ. Καραμπερόπουλου, που ήρθε από το Χατζίμησι νυν Σταφανοβίκειο (σχετικό βιβλίο έχει γράψει η φιλόλογος και συγγραφέας Βασιλεία Γιασιράνη-Κυρίτση). Μετά την απελευθέρωση δήμαρχος Βελεστίνου αρχικά ήταν Οθωμανός, λόγω του πολλαπλάσιου τότε πληθυσμού τους. Ο δήμος Φερών συστάθηκε την άνοιξη του 1883 και οι εκλογές τον Μάιο του 1883 ανέδειξαν δήμαρχο Φερών τον Δημήτριο Γιαννακόπουλο. Τότε ιδρύεται Ελληνικό Σχολείο και Τηλεγραφείο.

Ενδιαφέρον έχει να τονιστεί ότι ένα χρόνο μετά την προσάρτηση, το 1882, ιδιαίτερο γεγονός αποτέλεσε για το Βελεστίνο η ίδρυση και ανάπτυξη των υδρόμυλων με την δημιουργία του πρώτου στη χώρα μας εργοστασίου, που συνδύαζε την ατμοκίνηση και την υδραυλική ενέργεια για την παρασκευή άριστων αλεύρων και όλων των ειδών μακαρονοποιίας¹¹.

Τιμή στους πραγματικούς ελευθερωτές της Θεσσαλίας!

Το σημαντικό ιστορικό γεγονός του Βελεστίνου, η απόκτηση της ελευθερίας του στις 31 Οκτωβρίου 1881, τιμούμε με την εκδήλωση σήμερα στις 31 Οκτωβρίου 2025 στο Βελεστίνο. Εψάλη και επι-

11. Για την δημιουργία του εργοστασίου αυτού το 1882, την εξέλιξή του και την μετάβασή του στην εποχή μας ως «Μύλος Πάντου» και την παύση του, βλ. την αξιόλογη μελέτη της Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη, «Υδροκίνητες βιοτεχνίες στο Βελεστίνο», *Υπέρις*, τ. 1, *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας»* (Βελεστίνο 1986), Αθήνα 1990, σ. 161-323.

μνημόσυνη δέηση για τους μάρτυρες εκείνους της περιοχής Βελεστίνου, που υπέμεναν στα 450 χρόνια σκλαβιάς τα τόσα δεινά, αλλά διατήρησαν με δάκρυα και αίμα την ελληνικότητά τους, την πίστη τους. Αυτοί είναι οι πραγματικοί ελευθερωτές της Θεσσαλίας!

Ελπίζουμε το ιστορικό αυτό γεγονός της Τοπικής Ιστορίας της περιοχής Βελεστίνου να καθιερωθεί, να τιμάται, να το γνωρίσουν οι νεότεροι. Να στηθεί ένα ανάλογο Μνημείο, που θα δείχνει, παρά τα 450 χρόνια σκλαβιάς, την αντοχή, την δύναμη της πίστης και της ελληνικότητας των προγόνων κατοίκων της περιοχής Βελεστίνου! Μήνυμα αισιόδοξο και διαχρονικό!

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

1. Ευάγγελος Κωφός, «Τα μετά το συνέδριο του Βερολίνου και η προσάρτηση της Θεσσαλίας (1878-1881)», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. ΙΓ', Αθήνα 1977, σ. 353-365.
2. Αγγελική Σφήκα-Θεοδοσίου, *Η προσάρτηση της Θεσσαλίας. Η πρώτη φάση στην ενσωμάτωση μιας ελληνικής επαρχίας στο ελληνικό κράτος (1881-1885)*, διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 1988.
3. Νίτσα Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα του Βόλου*, τόμ. Α', Βόλος 1991.
4. Νίτσα Κολιού, *Τα Βελεστινιώτικα. Χρονικά του Δήμου Φερών*, Β' έκδοση, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2001.
5. Μαρία Παπαγιάννη και Δημήτρης Φωτ. Σολούκου, *Η συμβολή της Θεσσαλίας στην απελευθέρωσή της. Με αφορμή τα 100 χρόνια της ένωσής με την Ελλάδα*, Έπαθλο Ευαγγέλου και Ελένης Τσιροπούλου 1982, ΕΥΘΗΝΗ, Αθήνα 1983.
6. Μαρία Σπανού, *Ιστορικά ημίτονα. Η Επανάσταση στη Θεσσαλία το 1878 με το βλέμμα των προξένων*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2021.
7. Βασιλεία Γιασιράνη-Κυρίτση, *Ένας τόπος, μια ζωή. Βελεστίνο και Σταύρος Τρ. Καραμπερόπουλος (1880-1959). Το Γενεαλογικό Δέντρο της Οικογένειας Καραμπερόπουλου*, Επιμέλεια-Ευρετήριο

- Δρ. Δημ. Καραμπερόπουλος, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2021.
8. Δημήτριος Καραμπερόπουλος, *Βελεστίνο, η γενέτειρα του Ρήγα. Συνοπτική ιστορική αναδρομή*, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2024.
 9. Αδάμ Κ. Ανακατωμένος, Μακεδών, *Τα νέα όρια της Ελλάδος, ήτοι τοπογραφικά και εθνολογικά σημειώσεις περί της Θεσσαλίας, εισαγωγή-σχόλια-επιμέλεια Κώστας Σπανός*, Λάρισα 2004.
 10. Ιωάννης Οικονόμος-Λογιώτατος, *Ιστορική τοπογραφία της τωρινής Θεσσαλίας (1817)*, εισαγωγή-σχόλια-επιμέλεια Κώστας Σπανός, Λάρισα 2005.
 11. Ιωάννης Αναστασίου Λεονάρδος, *Νεωτάτη της Θεσσαλίας χωρογραφία, εισαγωγή-σχόλια-επιμέλεια Κώστας Σπανός*, Λάρισα 1992.
 12. Θεοδόση Κ. Σπεράντσα, *Τα περισωθέντα έργα του Αργύρη Φιλιππίδη, Μερική Γεωγραφία-Βιβλίον Ηθικόν, επιμέλεια αρχιμ. Φιλάρετου Βιτάλη*, Αθήνα 1978.
 13. Χάρης Μπαμπούνης, «Δημογραφικά Βελεστίνου (τ. δ. Φερών) 1881-1981», *Υπέρεια*, τ. 1, *Πρακτικά Α' Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας»*, (Βελεστίνο 1986), Αθήνα 1990, σ. 327-338.
 14. Νίτσα Κολιού, «Δήμος Φερών και Βελεστίνο στα τέλη του 19ου αιώνα», *Υπέρεια*, τ. 2, *Πρακτικά Β' Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας»*, (Βελεστίνο 1992), Αθήνα 1994, σ. 267-287.
 15. Κ.Α. Μοράρος, «Το Βελεστίνο τον 18ο και 19ο αιώνα κατά τους Έλληνες γεωγράφους της εποχής», *Υπέρεια*, τ. 2, *Πρακτικά Β' Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας»*, (Βελεστίνο 1992), Αθήνα 1994, σ. 289-313.
 16. Δημήτριος Παντελοδήμος, «Το Βελεστίνο με τη ματιά των ξένων περιηγητών», *Υπέρεια*, τ. 4, *Πρακτικά Δ' Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας»*, (Βελεστίνο 2003), Αθήνα 2006, σ. 329-335.
 17. Γρηγόριος Στουρνάρας, «Το Βελεστίνο κατά τους Έλληνες γεωγράφους της οθωμανικής εποχής. Χωρογραφία, πατριδογνωσία και αρχαιογνωσία», *Υπέρεια*, τ. 4, *Πρακτικά Δ' Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας»*, (Βελεστίνο 2003), Αθήνα 2006, σ. 457-469.

18. Γεώργιος Νικολάου, «Οικονομία και κοινωνία της περιοχής του σημερινού Δήμου Ρήγα Φεραίου την περίοδο 1854-1881 σύμφωνα με ανέκδοτα γαλλικά προξενικά έγγραφα», *Υπέρεια*, τ. 5, *Πρακτικά Ε΄ Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας»*, (Βελεστίνο 2012), Αθήνα 2014, σ. 443-453.
19. Ευριπίδης Π. Γεωργανόπουλος, «Πληροφορίες για το Βελεστίνο από Δυτικοευρωπαίους περιηγητές και Έλληνες γεωγράφους κατά την περίοδο της οθωμανοκρατίας και τα πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση», *Υπέρεια*, τ. 7, *Πρακτικά Ζ΄ Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας»*, (Βελεστίνο 2017), Αθήνα 2021, σ. 305-322.

ΨΗΦΙΣΜΑ ΦΕΡΡΩΝ - ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΤ 1878

*Συνε.λθοῦσα ἡ ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἐπαρχίας
Φερρῶν*

ΨΗΦΙΖΕΙ

*Ἀποκηρύττει τὴν δυναστείαν τοῦ Σουλτάνου Ἀβδούλ
Χαμίτ.*

*Κηρύττει ὡς Βασιλέα τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων Γε-
ώργιον τὸν Α'.*

*Κηρύττει τὴν μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος ἀδιάσπαστον
ἐνωσιν τῆς Ἐπαρχίας ταύτης καὶ*

*Ἀρατίθησι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δογμάτων τοῦ παρόντος
ψήφισματος τῷ ἀρχηγῷ τῶν ἐπαναστατῶν Λεωνίδα Πλα-
τουτίτῃ.*

Ἐγένετο ἐν Παλιουρίῳ τῇ 25 Ἰανουαρίου 1878.

Ἐπὶ τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς Φερρῶν
ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΤΑΚΟΥΣΗΣ.

Τὰ Μέλη.

*Ἀθανάσιος Οἰκονόμου, ἱερεὺς — Δημήτριος Καρασμανό-
γλου, ἱερεὺς — Δημήτριος Πλάτζικας τέως Μουκτάρης —
Στέργιος Θεοδώρου — Ἀπόστολος Ζάκος τέως Μουκτάρης —
Νικόλαος Διανέλης τέως Δημογέρων — Κωνσταντι-
νος Καντούλας τέως Δημογέρων — Κωνσταντῖνος Μαντο-
ζῆς, ἱερεὺς — Πολύχρονος Μαργαρίτης τέως Μουκτάρης.*

Ἐπισημασθέντες
Δ. Στρατηγόπουλος.

Το ψήφισμα της Επαναστατικής Επιτροπῆς της επαρχίας του Βελεστίνου του 1878 με το οποίο ζητούσαν την ἔνωση με την Μητέρα Ελλάδα. Ο Πρόεδρος της Επαναστατικῆς Επιτροπῆς Αχ. Τακούσης ἦταν ο συνεργάτης του ανθυπολοχαγού Λεωνίδα Πλατουτίτσα που παρέμεινε στα χωριά του Βελεστίνου και γραμματεάς ο Μανιάτης φοιτητής Δ. Στρατηγόπουλος. Ἐστειλαν το ψήφισμα στους προξένους στον Βόλο.

ΔΙΑΤΑΓΜΑ (4)
Περί συστάσεως ἑλληνικοῦ σχολείου ἐν Βελεστίνῳ.
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ἰπουργοῦ, διατάσσομεν τάδε·
Συσταίνεται ἐν Βελεστίνῳ, πρωτεύουσῃ τοῦ δήμου Φερῶν τῆς ἐπαρχίας Βόλου, ἑλληνικὸν σχολεῖον.

Ἐναρξίς τῶν ἐργασιῶν τούτου γενήσεται τὴν 3 Σεπτεμβρίου ἐ. ἔ.

Εἰς τὸν αὐτὸν Ἡμέτερον Ἰπουργὸν ἀνατίθεμεν τὴν δημοσίευσιν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος διατάγματος.

Ἐν Κερκύρα τῇ 26 Μαΐου 1883.

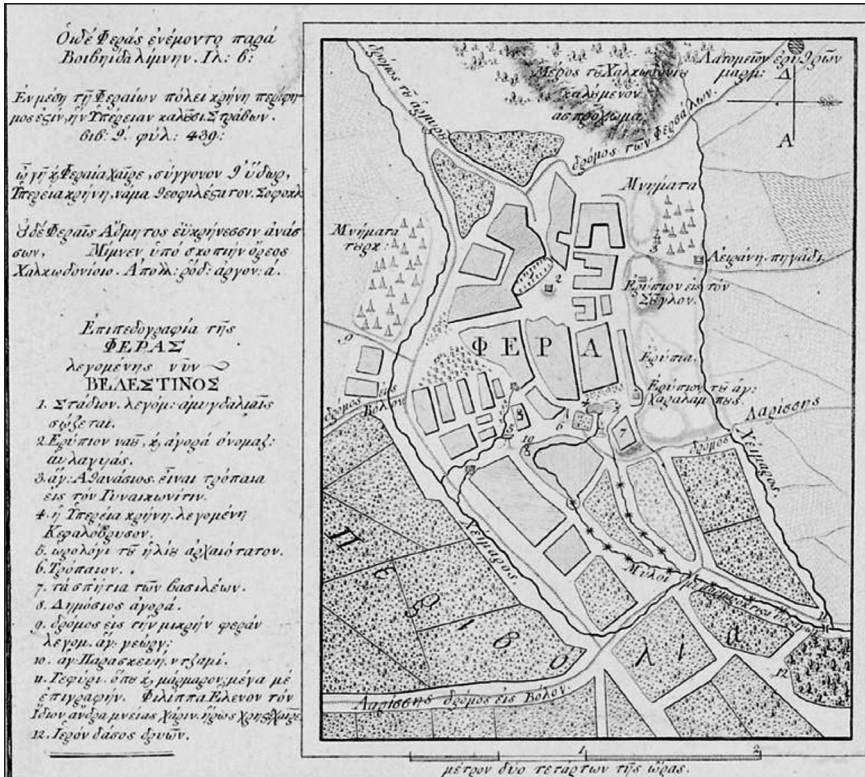
ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ὁ Ἰπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν
καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως
Κ. ΔΟΜΒΑΡΟΣ.

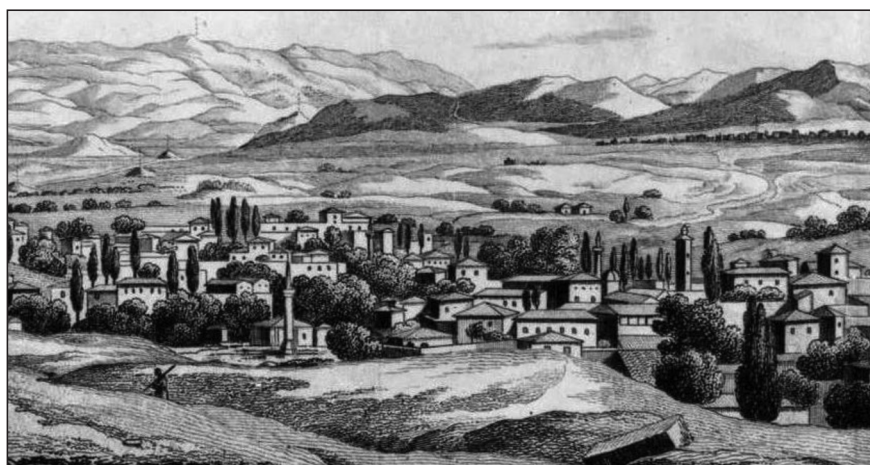
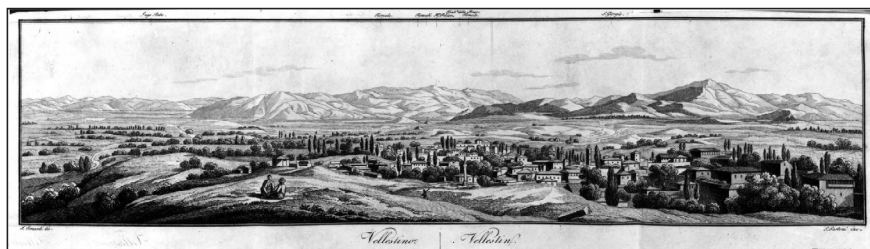
Το Διάταγμα του 1883 περί ιδρύσεως ελληνικού σχολείου στο Βελεστίνο.

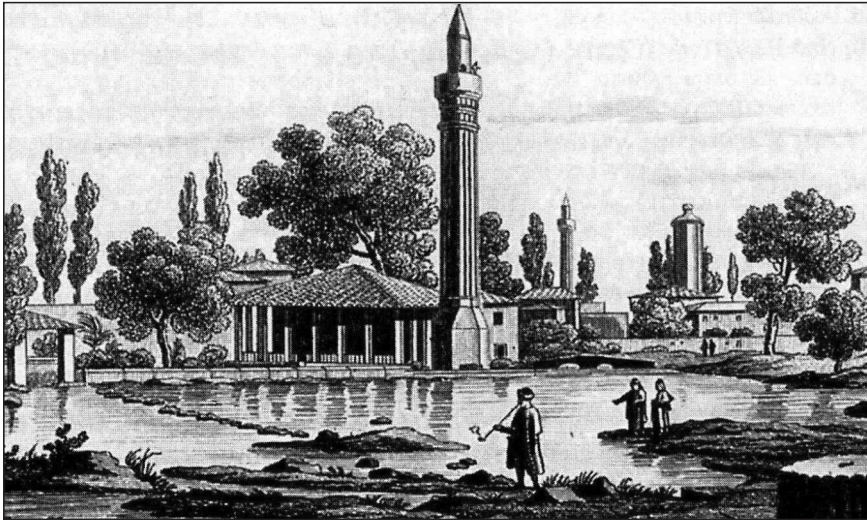
Λεπτομέρεια χάρτη της Ελλάδος του Guil. Delisle, που εκδόθηκε στο Παρίσι το 1800, όπου η τούρκικη ονομασία «Jenizar» του Βελεστίνου.

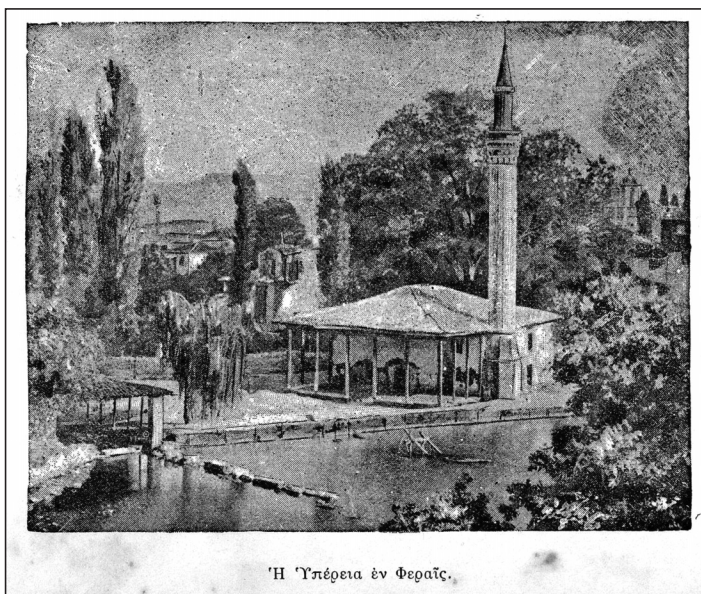
Η Επιπεδογραφία του Βελεστίνου στο 4ο φύλλο της Χάρτας του Ρήγα Βελεστινή, όπου χαρακτηριστικά καταγράφει τα δύο κοιμητήρια, το τούρκι-κο αριστερά και δεξιά το χριστιανικό, το οποίο λειτουργεί μέχρι σήμερα.

Πάνω η γκραβούρα του Βελεστίνου του 1806 έργο του Simone Pomardi και κάτω λεπτομέρεια με την Υπέρεια Κρήνη και τους τρεις μιναρέδες, σύμβολο της κυριαρχίας του Τούρκου κατακτητή.

Δύο γκραβούρες της Υπέρειας Κρήνης Βελεστίνου, πάνω του Pomardi και κάτω η έγχρωμη του Dodwell με τους δύο μιναρέδες, και την παρουσία του τζαμιού.

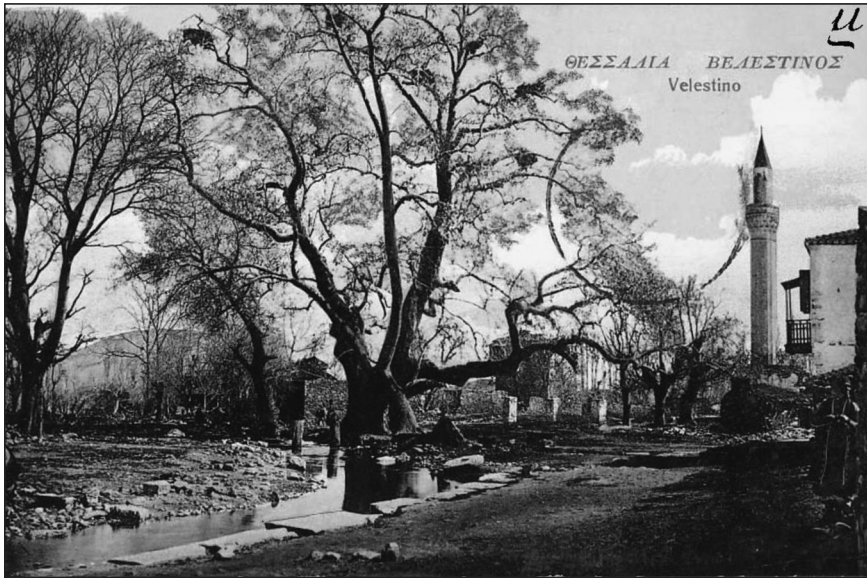

Ἡ Ὑπέρεια ἐν Φεραΐς.

Turkish Soldiers at Vejestino.

Πάνω, λίγα χρόνια μετά την απελευθέρωση του 1881 απεικόνιση της Ὑπέρειας Κρήνης με τον μιναρέ, το τζαμί και δεξιά να αχνοφαίνεται η αναγειρόμενη εκκλησία των αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης με τα υλικά από την κατεδάφιση των άλλων δύο μιναρέδων. Κάτω, απεικόνιση του 1897 με τους τούρκους στρατιώτες στην Ὑπέρεια κρήνη, όπου όμως δεν υπάρχει το τζαμί δίπλα στον μιναρέ.

Ο τρίτος μιναρές στον Νταμπάχανα του Βελεστίνου, ο οποίος κατεδαφίστηκε μετά την απελευθέρωση του 1881 και τα υλικά χρησιμοποιήθηκαν όπως και του δεύτερου μιναρέ στην ανέγερση της εκκλησίας των αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης.

Ο Πύργος του Βισβίκη απομεινάρει από την εποχή της τουρκοκρατίας του Βελεστίνου. Κατεδαφίστηκε μετά τον σεισμό του 1957.

Σχέδιο της κτητορικής πέτρας της εκκλησίας της Παναγίας του Βελεσίνου του 1865, που ανεγέρθηκε στο ίδιο χώρο όπου ο Ρήγας μνημονεύει την εκκλησία του Αγίου Αθανασίου, η οποία όμως είχε καταστραφεί κατά την Επανάσταση του 1821.

Βελεστίνο 31 Οκτωβρίου 2025 επέτειος απελευθέρωσης του Βελεσίνου το 1881, στην αίθουσα του Ορθοδόξου Χριστιανικού Συλλόγου «Άγιος Γεδεών» Βελεσίνου οι ιερείς, ο ομιλητής Δρ Δημ. Καραμπερόπουλος και ο Πρόεδρος του Συλλόγου Δρ Αντώνης Φραγκούλης.

Η απελευθέρωση του Βελεστίνου, της γενέτειρας του πατέρα της Επανάστασης του 1821, του Ρήγα, και την ενσωμάτωσή του στην Μητέρα Ελλάδα, μετά 450 σκλαβιάς υπό τον αλλόθρησκο δυνάστη, συνέβη στις 31 Οκτωβρίου 1881, όταν τότε εισήλθαν οι Έλληνες στρατιώτες και υψώθηκε η ελληνική σημαία.

Το σημαντικό αυτό ιστορικό γεγονός τιμήθηκε για πρώτη φορά με την διοργάνωση σχετικής εκδήλωσης στις 31 Οκτωβρίου 2025 από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα και τον Ορθόδοξο Χριστιανικό Σύλλογο «Άγιος Γεδεών» Βελεστίνου, στην αίθουσα του οποίου πραγματοποιήθηκε η επετειακή εκδήλωση.